

GALGÓCZI ERZSÉBET

A főügyész felesége

A mű keletkezésének körülményei és utóélete

Közreadja Galgóczi Károlyné

Galgóczi Erzsébet 1956-ban

Belőlem ötvenhat csinált író. Mintha hályogot operáltak volna le a szememről, egyik pillanatról a másikra megértettem mindent. De csak visszamenőleg, ötvenhatig. Ötvenhatot nem értettem, és körülbelül egy évig nem érttem az ötvenhat utáni politikát sem” – írta naplójában.

„Hazafelé Nagyváradon bement a hangosbeszélő, hogy Magyarországra nem közlekednek a vonatok. Heten elindultunk gyalog. Négy nap alatt értünk Budapestre.” – nyilatkozta Bertha Bulcsunak.

„Püspökladánytól az országút és Pesten minden sarok: Ruskije, igyitye damoj! Már ilyet is láttam: Ruskije go hom!” – olvasható naplójában.

Október 30-án ért haza.

A naplóból idézünk egy-két bejegyzést november 1-jei keltezéssel:

„Kedd este óta Pesten vagyok. Az Üllői útnál jöttünk át a Körúton. Nem ismertem rá! Kiegett házak, kilótt tankok, feltépett kövesút. Nem égtek a villanyok. Egy hullára majdnem ráléptem. Hanyatt feküdt, széterpesztett lábbal, s valami fehér porral volt behintve. Szombaton fent volt a bátyám Pesten, hoztak egy teherautó élelmiszert. Az egyetemi ifjúság 14 pontját az öcsémék – műegyetemisták – fogalmazták, kedden, 22-én este. Sokszorosították, s a diákszállóban minden papír elfogyott. Az öcsém éjjel jött el hozzám (lakására), mert tudta, hogy rengeteg papírom van, s elvitte. Az én papírjaimon terjesztették a 14 pontot. A Dunántúlról jövő teherautók a Vasárhelyi Pál Diákotthon előtt állnak meg legelőbb (Bartók Béla úton). Az öcsémék (nemzetőrök) irányítják őket, miután a maguk részét leveszik. Soha még ilyen jól nem volt ellátva Budapest élelemmel. Ez a parasztk forradalma is.”

Részlet egy eddig publikálatlan interjúból

„...Az 56-os események alatt nem voltam Magyarországon.

– Hanem?

– Romániában voltam.

– Mit csináltál?

– *Hivatalos küldötként. Ott hallottuk meg a dolognak hírét, és rögtön hazaindultunk, de csak Nagyváradig közlekedtek a vonatok, Magyarországon szünetelt a közlekedés. Nagyváradtól gyalog jöttem Budapestre, négy napig gyalogoltam, és 30-án értem haza, tehát a végére.*

– Tehát október 30-án.

– Október 30-án.

– *Látod, ahogy most mondod, olvastam valahol egy régi interjúban, hogy viszont nem engedtek át a Duna-hídon, és akkor határoztad el, hogy Budán akarsz lakni, mert onnan haza tudsz gyalogolni Győrbe.*

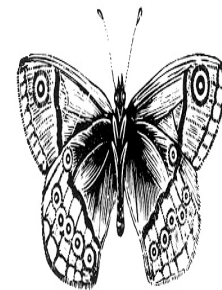
– *Igen, pontosan, az 56-os események miatt 18 barátomat csuktak börtönbe, vagy pedig a börtön elől disszidáltak, és feltételezték, hogyha itthon lettem volna az események alatt, ugyanazt csináltam volna, mint a barátaim, holott ez nem igaz. Én egy óvatos paraszt vagyok, aki megvárja, hogy merre alakul a helyzet. Azokban a zavaros időkben ezt nem lehetett megítélni, tehát nem csináltam semmit.*

– *És ez volna az oka, hogy aztán soha többet életedben sehol nem voltál státusban, legalábbis egy ideig.*

– *Kérlek szépen egy évig feketelistán voltam, úgyhogy akármit írtam volna, az sem jelenhetett volna meg. Utána pedig azt követő évben 18 novellámat adták vissza.*

– *56 rettenetes nagy megrázkódtatást jelentett, gondolom nemcsak nekem, hanem az egész magyar népnek. Mintha egy hályogot leoperáltak volna a szememről, egész másképp kezdtem látni az életet is, a rendszert is, benne saját szerepemet, a parasztság sorsát, és szerintem ez a kataklizma hozta ki a valódi lényemet.”*

(Tóth Gabriella: Galgóczi E. születésnapjára. 1985.)

A mű forrásától a megjelenésig

1963-ban hallotta az író a győri megyei főügyész történetét Himódi Évától, a főügyész húgától. (Himódi Éva Pápai Kató – az író legidősebb nővérének a lánya – osztálytársa volt, egy budapesti Nemzeti Színház-beli előadáson ismerkedtek meg.)

A történet a napló bejegyzése alapján:

„A győri megyei főügyész története, Himódi Éva bátyja.

56 után, 27 éves korában kinevezték főügyésznek. Ő vezette le az 56 utáni pereket, ő ítélte halálra az elődjét, aki annyit foglalkozott vele, a kezdővel, ő ítélte halálra a városi színház főrendezőjét, jó barátját, és mindenkit, aki szerepet játszott 56-ban és mindenkit ismert. Talán beleírni a Gáli, meg Angyal Pista történetét.

Még 56 előtt, gyakorló ügyvéd korában feleségül vette a gépírónőjét, egy rendkívül közönséges nőt. Főügyész korában, mert fiatalok voltak és nem bírta elviselni a felelősséget, az asszony volt a bizalmasa, akkor még szerette. Aztán az asszony elkezdte csalni fűvel-fával, el akart tőle válni. De az asszony nem volt hajlandó válni. – Képzeld el, szeretek főügyésznek lenni – és azzal zsarolta, ha elválnak, mindent kitalál a miniszternek, s őt hivatali titoktartás megsértése miatt halálra ítélik. Csapdába volt zárva s nem látott kiutat. Szíven lőtte magát, de a golyó eltévedt, átfúrta a tüdőt, a gyomrot és a hasat. Egy hétig eszméletlen volt s közben négy műtétet hajtottak végre rajta. – Most már életben marad – mondta az orvos. S tényleg, egy hét után magához tért. Beengedték hozzá az anyját, akinek előzőleg egész úton azt hajtogatták: nem szabad sírni, nem szabad sírni. Nem szabad sírni! S az ágnál tényleg nem is sirt, de a folyóson összeesett. A főügyész éjjel, amikor őrizetlenül hagyták, letépett magáról minden kötést, s hajnalra elvérzett.

Most már életben marad – mondta a főorvos a telefonba. – Most már életben kell maradnia, még akkor is, ha ez ellentmond minden eddigi ismeretünknek az emberi organizmusról. A golyó átfúrta a tüdőt, a gyomrot, a hasfalat és a beleket. Tulajdonképpen az első 24 órában meg kellett volna halnia. Ennek ellenére egy hete él. Öt műtétet hajtottunk rajta végre, három vérátömlesztés és ma hajnalban magához tért. ... Igen ... átadom ... Minden jót, miniszter elvtárs.”

További feljegyzések a naplóban „A főügyész feleségéről”.

1963. dec. 21.

„A főügyész halálát kedvem lenne megírni, csak nem ismerem eléggé az ügyész munkáját és munkakörülményeit.”

1964. jan. 2.

„Az országgyűlési könyvtárban voltam délután, kaptam egy különszobát. Elolvastam az 56. októberi Népszabadságot. (!) Nem sok valósult meg abból, amit abban az időben Kádár ki- meg bejelentett.”

1964. március 2.

„Már 25 flekk kész. Ha politikai okok miatt nem utasítják el, ezzel kész a kötetem. Kötetcím lesz.”

1964. március 9.

„Befejeztem a regényt.”

50 oldalt legépelte és Fővénynének szándékozott adni. (Fővényné a főiskolán esztétikatanára volt, majdnem minden írását a megjelenés előtt neki ad elolvasásra, véleményezésre.)

1964. március 15.

„A Fővénynének nagyon tetszik és a Virág Erzsinek is.”

1964. április 14.

„A Görög Liviának tetszik A főügyész felesége. Stílusa tömör, kemény, ellenálló.”

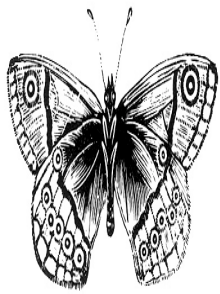
Április 30.

„A Szépirodalmi elfogadta. Vécseiné közölte, hogy Görög Livia szerint mindig a magány dominál benne.”

„Ha Fábri csinálna filmet a főügyészből, mire elkészülne a forgatókönyv, a főügyész nem főügyész, hanem főorvos, a regény végén nem öngyilkos lenne, hanem kitüntetnék.”

1964. június 20.

„Most jut eszembe: A főügyész feleségét úgy lenne kedvem kijavítani, hogy időnként, ahol az anyag kívánja, beleírnám a Miklós monológjait. Gyerekkoráról, az egyetemi évekről, a politikáról, a szerelemről – Tele van a világ megkeresztelt és meg nem keresztelt mocsokkal – és saját gyengeségéről.” „Egymáshoz vagyunk kötözve, mint két fadarab a vízben, ha az egyik elmerül, elmerül a másik is.”

A „Főügyész”-t elvitte a Magvetőnek – írja augusztusban. Illés Endre sajnálkozik ezen. Görög Livia szerint a „Főügyész” jó kisregény, a hibái kijavíthatók.

1964. október 26.

„*Át kell írni a Főügyészt.*”

1965. április 26.

„*Elpanaszoltam Tóth Dezsőnek A főügyész feleségét. Már április 29-én válaszolt Tóth Dezső. Végre valaki megírta, mi a hibája a regénynek. Úgy döntöttem, hogy átírom a Főügyészt.*”

Novemberben úgy dönt, hogy átírja. Decemberre legépelve kész. Még mindig a Magvetőnél van.

1966. február 18.

„*Ha a Magvető nem fogadja el az Almanachba A főügyészt, akkor a Szépirodalmi beleteszi a kötetbe.*”

Április 9.

Már át is vitte a Szépirodalminak, „*Görög Líviánál van*”.

November 2.

„*A Kortárs döntött, hozza a februári számban.*”

1966. december 2.

„*A Somogyi Tóth Sanyival beszéltem ma, azt mondta nem először. A főügyész felesége az utolsó tíz év legjobb kisregénye.*” A Fővénynét okolja azért, hogy nem jelent meg akkor, amikor megírta.

A naplókban nincs több szó a megjelenésről. Végül 1968-ban A fiú a kastélyból című kötetben jelent meg.

Két kritikus – Szabó B. István (... „1956-nak és következményének ... ügyészi felelősségű rendezése”), Mezey Emőke („Az 1956-os ellenforradalom és azt követő konszolidáció...”) – foglalkozik a kisregénnyel.

1969. április 18.

„*Osztovits Levente, a kecskeméti színház dramaturgja kezdeményezte, hogy a színház szeretné megrendezni A főügyész feleségét.*”

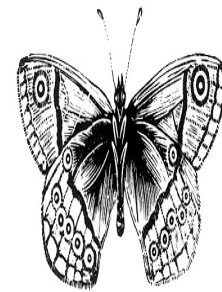
Rövidesen elkészül a vázlat. Találkozik a színház igazgatójával és a rendezővel. Hivatalosan is felkéri a darab megírására. 1970 januárjában kész lett a darab, már február 4-én elfogadták. A bemutatót április 14-re tűzték ki.

A színházi átdolgozás

A helyi sajtóban a szerző ajánlása:

„*Az irodalom ihletője az élet, a valóságban megtörtént események – megsűrve és átala-
kítva egy koncepció érdekében, amely az író legsajátosabb mondanivalóját hordozza.*”

*Rendkívüli időkben rendkívüli események történnek. Ilyen rendkívüli idő volt közel-
múltunk történetében az 56-os, 57-es év. Körülbelül tíz elbeszélést és egy színművet
– A főügyész feleségét – írtam erről a korszakról, de még korántsem érzem kimerítve a
magam számára. 1957 elején valahol a határszélen letartóztattak két embercsempész
családot. Nem elírás: családot – ugyanis a családok minden tagja, beleértve a gyereke-
ket is, tevékenyen részt vettek a disszidálók külföldre juttatásában. Valóságos „láncot”
építettek ki önmagukból Budapesttől Bécsig, s a lánc minden szeme hónapokon át
tökéletesen működött. Horribilis összegű pénzt, valutát, ékszereket, aranyat, bundákat
stb. harácsolnak össze nem egészen fél év alatt. De ahogy 57 elején konszolidálódott a
helyzet, a határőrséget is megerősítették, egyre kockázatosabb dolog lett az embercsempész-
és, végül is lehetetlenné vált. A család azonban nem hagyta abba... Hogyan? kér-
dezhetné az olvasó – ha egyszer lehetetlenné vált...? Pestről még szörványosan ugyan,
de mindig érkeztek a disszidálók – de ezek már nem jutottak át a határon. A családok
férfitagjai megölték őket. Hogy ne legyen nyoma a gyilkosságnak, szöveget vertek az áldo-
zat fejébe, levetkőztették őket, kirabolták őket s beledobták a Dunába. Miért? – borzad
el az ember –, miért nem küldték őket vissza? A bűncselekménynek több motivációja volt
– hogy szakszerűen fejezzem ki magamat. Az egyik: a kapzsiság. Rájöttek, hogy munka
nélkül sokkal több pénzt lehet keresni, mint munkával, s tehetetlenségükben nem akartak
erről a dúsán bugyogó forrásról lemondani. A másik ok: a félelem attól, hogy valamelyik
családott disszidens lebuktatja őket. A harmadik ok: a félelem egymástól, a közös bűn
félelmetes összetartó ereje. Egyik áldozatuk, egy orvos csodával határos módon életben*

maradt – a két család férfitagjait letartóztatták. A család szabadlábbon védekező nőtagjai pedig megvesztegették a megyei főügyész feleségét, hogy járja ki férjénél, hogy a gyilkos embercsempészek minél enyhébb ítéletet kapjanak. A megvesztegetés napfényre került, s a megyei főügyész a letartóztatás elől öngyilkosságba menekült. Ez volt röviden a valóságos történet, amely éveken át fogva tartotta a fantáziámat. Egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy számomra – az én belső világom és mondanivalóm számára – nem a gyilkosok a fontosak, hanem a főügyészek. A véletlen szinte sorsszerűen a kezemre játszott: néhány évvel az eset után megkeresett az öngyilkos főügyész húga, s elmondta, ki volt az ő bátyja, milyen ember volt, hogy lett főügyész s hogy jutott el az öngyilkossáig. Ez is hallatlanul izgalmas történet, el is raktároztam a fejembe, s egyszer biztosan feldolgozom. A néző azonban, aki megnézi *A főügyész felesége* című darabot, egy harmadik történetet lát, aminek a két valóságos történethez van is köze, meg nincs is. Hogy hogyan lesz két valóságos történetből egy teljesen eredeti harmadik történet – ez maradjon az író műhelytitka.” (1970. ápr. 14.)

Április 16-án mutatták be a darabot. Galgóczi beteg volt – előző nap jött meg jugoszláviai nyaralásából –, a bemutatóra sem ment el. Csak az utolsó előadást látta.

1970. május 2.

„Megnéztem a darabomat az utolsó előadáson. Telt ház volt és nagyon mérsékelt siker. Nekem annyira nem tetszett, hogyha nem a saját darabomról van szó, az első félóra után otthagytam az előadást. Így végignéztem. Korrekt, ötletelen és széteső rendezés, korrekt közepszerű színészi játék. Egyetlen rendezői plusz van az előadásban a szöveghez képest: a frissen kinevezett főügyész dúdolva és táncolva jön be a színre, – és egyetlen színészi alakítás: Jánosi Sándoré, a párttitkár szerepében. A többi – szövegfeldmondás, igaz, annak intelligens és hiteles. De még így is csodálkozom, hogy pl. Pándi még annyi jót is felfedezett a darabban, mint amennyit felfedezett. ... Kecskeméten a díszlet és mindenki nagyon tisztességesen, sőt lelkiismeretesen játszott. Jobba Gabi, Forgács Tibor intelligensen felmondta a szerepét, de figurát nem hozott. Körtvélyessy majdnem hozta a figurát is. Meg talán a Kéry Edit – rövid kis szerepében is volt ötlete a jellemhez. Mikor olvasópróbán lent voltam, nagyon kirohant ellenem Földes Gábor – szerinte hamis – szerepeltetése miatt. De, amit csinált az jó volt, el kell ismernem.”

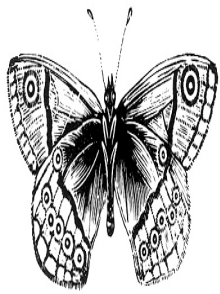
A darab bukását kétségbeesett kudarcként élte meg, amely „nem csak személyre szóló volt, hanem benne foglaltatott a »népi írók« elleni gyűlölet és az 56-os események elleni ultrabalos ingerültség. Hogy én abból, hogy a darabomat fogadták, messzemenő következtetést vontam le, másrészt messzemenő egzisztenciális következményei lettek – pl. nem mutatják be Pesten.” – védekezik egyik barátjának vádjaira.

A május 26-i írószövetségi közgyűlésen beválasztják a választmányba, a 11. legtöbb szavazatot kapta. Jól esett írói lelkének a kortársak szeretete. Itt találkozott Illyés Gyulával, aki még fokozta a jó közérzetét. „Illyés Gyula mondta az egyik szünetben: a mai napig lelkiismeretfurdalásom van, hogy nem írtam meg magának, nekem és családomnak mennyire tetszenek a maga írásai. – De megírta Gyula bátyám, köszönöm és nagyon örülök neki. – De nem eléggé! – mondta ő. Azóta az egész rokonságom olvasta és osztják a véleményemet. A maga munkája nemcsak, mint írói teljesítmény kitűnő, hanem ami a leginkább ellenállhatatlan (– ezt mondta? Vagy azt, hogy meggyőző?) benne, az a makacs, következetes etikai magatartás. Látja, ilyenkor érzem, hogy érdemes volt élni, mert ha ilyenek jönnek utánunk, mint maga...”

„A Pándi két napon át egyfolytában mentegetőzött. S azt mondta, beszél a Horvaival, mert őneki a kritikájával igazán nem az volt a szándéka, hogy elvágja a darab pesti bemutatójának az útját.”

Részlet a Pándi-kritikából (Népszabadság, 1970. április 23. 7. p.):

»E dráma története 1957–58-ban indul, s az író innen pergeti vissza Homoródi Miklós tragédiáját, aki egy megye 1956-ban kinevezett főügyészeként halálbüntetést kért az egyik ellenforradalmi cselekményben részt vevő vádlottra. A vádlott – a főügyész barátja, újságíró – megtagadta a kegyelmi kérvény aláírását, az ítéletet végrehajtották. Egy másik falubéli barátjával is szembefordítja a kötelesség: Imre, az egykori kuláklisztára tett megtaposott ember, ötvenhat után emberek tucatjait szökteti ki az országból, bosszúból és anyagi érdekből. E dióhéjnyi tartalom is elegendő drámai anyagot sejtet, mindez azonban csak része a tragédiának. A másik „része” a főügyész felesége. Luca

ügyészségi titkárnőből „emelkedett” főügyésznév, kíméletlen céltudatossággal, erős egyéniséggel. Olyan asszonytípus, amelyet csak azért kénytelen eltűnni a szocializmus, mert nem lehet belőle kitiltani: semmiféle eszköztől nem riad vissza, hogy férjéből „valakit csináljon”. A szocializmus csak eszköz az ő számára, amelybe bele lehet feküdni, mint az ágyba, hogy hiúságát, hitvány kispolgári életformaeszményét megvalósíthassa. Itt nem egyszerűen a rossz asszonyról van szó, nem egy karrierista, férfiakért bolonduló cemenđeről, hanem egy társadalmi jelenségről, amely az írói ábrázolásban szükségszerűen felnagyított, dúsított formában jelentkezik. «Továbbiakban kifejti, hogy a főügyész gyenge ember, aki nem kommunista belső meggyőződéséből szervez pártot, tartóztat le embereket, kér halálbüntetést, hanem mindezt felesége hatására teszi. A főügyész nem meggyőződésből cselekszik, a halálraítélt barát viszont meggyőződésből vállalja a halált. Azt fejtegeti, hogy a drámában a vádlott szubjektív szándéka nem kapcsolódott össze tettének objektív következményével, mint ahogy ez – ismeri el – az 1956 utáni politikai perek egy részében is drámai elem volt...»

A film

A filmváltozat sokáig késett, annak ellenére, hogy „*ezt már több rendező meg akarta csinálni, tv-ben is, filmnek is, de soha nem rendelték meg*”. 1982-ben András Ferenc filmrendező alkudozott a filmgyárral és a tv-vel a filmről. A forgatókönyv el is készült, filmre azonban ekkor sem kaptak engedélyt.

Az utolsó forgatókönyvet András Ferencsel közösen írták. Ebből írta András Ferenc a végül elkészült film forgatókönyvét már az író halála után. Nem sikerült kiderítenem, hogy a filmben megjelent új motívumot – Tóth Ilona elítélését – kinek az ötlete alapján írták bele a filmbe. A naplóban többször szó van Gáli Józsefről, akit Tóth Ilona perében ítélték el. Galgóczi megemlíti, hogy részt vett a tárgyaláson is, tehát ismerte a történetet. A tévéfilmet 1990. november 8-án mutatta be a Magyar Televízió.

A mű utóélete

Galgóczi Erzsébetet egész életén át foglalkoztatta A főügyész feleségének témája.

Halála előtt három héttel, 1989. május 7-én nyílt levelet írt a rádió Vasárnapi Újság című műsora szerkesztőjének.

„*Kedves Györffy Miklós!*

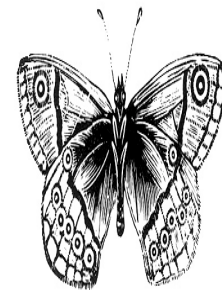
Mindig érdeklődéssel hallgatom a Vasárnapi újság műsorát. A múlt heti adásban elhangzott egy interjú az 1956-os mosonmagyaróvári vérengzésről, amit egy nyugdíjas vízvezeték-szerelővel készítettek, aki a kaszárnya előtt veszítette el a fél lábát. A riport végén elhangzott egy tendenciózus (?) kérdés: Ez még soha nem jelent meg nyomtatásban? – A válasz: Nem. A szokásommal ellentétben rögtön betelefonáltam, hogy de igen! Sajnálom, hogy ezt az egy mondatot akkor rögtön, amikor a legaktuálisabb, nem ismertette a hallgatokkal, azért írom ezt a levelet. A mosonmagyaróvári vérengzést – a szóra bírható interjúalanyok s a hozzáférhető periratok alapján – már 1964-ben megírtam A főügyész felesége című kisregényemben. Négy évig különböző szerkesztőségekben hanyódtott a kézirat, végre 1968-ban fölállalta a Szépirodalmi Könyvkiadó, s megjelentette a Fiú a kastélyból című kötetemben.

Ezért tartom fontosnak Önök és a hallgatók tudomására hozni, mert egyre gyakrabban megkapjuk – jobbról is, balról is –, hogy míg ki nem tört a „reformbátorság”, hol voltak az írók? Hol lapultak? Hát nem lapultak! A magyar írók java nem 56, de már 53 után foglalkozni kezdett az úgynevezett „övenes évekkel”. Nem az ő hibájuk, hogy írásaik megkésve és csak kis példányszámú könyvekben láttak napvilágot. A főügyész feleségét is több rendező megpróbálta tévéjátékká vagy filmmé átdolgozni, de nem kaptak rá engedélyt. Ezért nem lehet csodálkozni, hogy egy rokkant munkához nem jutott el. De a rádió főszerkesztőtől elvárható lenne a nagyobb tájékozottság.”

1989. máj. 7.

Tisztelettel: Galgóczi Erzsébet

A hozzáférhető perirat a regény írása közben még nem állt az író rendelkezésére. Valakik vagy valaki azért pontosan tájékoztatta az eseményekről. A levél írása idején otthon volt, Ménfőcsanakon, és arról beszélt, hogyan jutott el hozzá, milyen titokzatos módon a mosonmagyaróvári sortűz és Földes Gábor pere. Egy autóban kivitték egy lakatlan hely-

re, ahol senki sem hallgathatta le a beszélgetésüket. Maga a perirat csak 1980-ban jutott el hozzá, kerülő úton, egy levél kíséretében. A *Vidravas* írásakor vett át belőle, amikor az ávos tisztet agyonverik a kórház előtt. Homoródi Miklós és Komlós kulcsjelenetét – amikor a börtönben Miklós megpróbálja rábeszélni Komlóst a halálos ítélet megfellebbezésére –, összehasonlítva a prózai 1964-es és a drámai változatot, lényegében azonos, két eltérés van. Az eredeti prózai leírásban (184. p.) olyan nevek (Gyenes György, Vági József) és jelenet van leírva (okt. 26-án délután, a sortűz napján), amely Földes Gábor perében olvasható, illetve, amellyel Földes Gábort vádolták. Arra enged következtetni, hogy már akkor részletesen és pontosan tájékoztatták a perről.

Földes Gábor édesanyjának megrázó levele is hozzá tartozik a történethez. (A pert feldolgozta Jobbágyi Gábor, az interneten hozzáférhető.)

„Budapest, 1980. XII. 30.

Kedves Művész!nő!

Egy nyolcvanöt éves, sokat szenvedett, beteg asszony fordul Önhöz bizalommal. Művésznőről köztudott segítőkészsége, de ezen felül engem a karácsony esti »Timár József« hallgatása indított a levél megírására. ...

Én Földes Gábor édesanyja vagyok. Gondolom, Művésznő emlékezik még a fiamra, akit a győri színház főrendezőjeként 1958 januárjában kivégeztek. Férjem meghalt már, de utolsó percig abban bízott, hogy szegény fiam ártatlansága kiderül. A mai napig sem ismerjük azokat a színpalak mögötti eseményeket és erőket, melyek ilyen embert akasztófára juttattak. Mi csak azt tudtuk és tudjuk, hogy teljes szívvel, lelkével öntudatos, becsületes és bátor kommunista volt, aki az ellenforradalom alatt is hirdette eszméit, és nem tagadta meg pártállását. Barátai és jól ismerői az utolsó percig harcoltak életéért, sajnos közülük már többen meghaltak (Mesterházy, Urbán Ernő, Szendrő Jóska). Major Tamás is igen jól ismerte, őt idézem: »Földes Gábor az az ember, kinek száját hazug szó még el nem hagyta.« Major Tamás ment el annak idején Kádár elvtárshoz – fiam életét megmenteni és erre ígéretet is kapott. Mégsem így történt. Az 1958. január 10-én tartott elnöki tanács – igen kevés és feldúlt körülmények között – elutasította a kegyelmi kérvényt, és január 13-án kivégezték a fiamat.

Fülszót állítása szerint utolsó szavaival is önmagát igazolta: „Éljen Lenin, éljen a Párt, éljen a nemzetközi munkásmozgalom, éljen a független Magyarország!” Hangjától zengett a győri fegyház udvara. Gyepes bíró, aki hivatalból kirendelt résztvevője a halálos ítélet végrehajtásának, lányomnak – (aki e sorokat írja) – mondta január 14-én: »Úgy halt meg, olyan bátran, ahogy azt Földes Gábortól vártuk.«

Fiamat nagyon megviselte idegileg, fizikailag a vizsgálat, és ennek tulajdonítom, hogy nem kért kegyelmet. Apjának azzal indokolta, hogy ilyen hazugságáradatban ő nem tud és nem akar tovább élni. Akkor az ügyvéd hivatalból fellebbezett, így került a pesti katonai legfőbb bírósághoz az ügye.

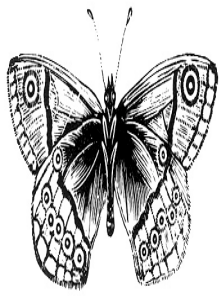
Ügyvédje dr. Bojta Béla (a volt NOT elnöke) nem csak jogi képviselője volt. Mindvégig úgy harcolt életéért, ahogy csak egy kommunista tud az igazságért küzdeni. A kegyelmi kérvény elutasításáról szóló hírt ő hozta nekünk sírva, személyesen a lakásunkra. Együtt sírt velünk. Sajnos azóta már ő is meghalt.

De még életében átadta nekünk a bizalmas és titkosan kezelt per anyagát azzal, őrizzük jól, szükségünk lesz még rá, mert Gábort ez a rendszer kell, hogy rehabilitálja. Ezt az anyagot szeretném Művésznőnek átadni. A Művésznő harcos kommunista és igaz ember, tud igaz ügyért harcolni. Nem tudom, megérem-e azt az időt, amikor fiam eltemetett ügyét napirendre tűzik és nevét tisztára mossák. De ha én nem – felesége, gyereke, testvére talán igen. És ha Művésznő kezébe teszem le fiam ügyét, nyugodtabban halok meg – jó kezekbe került.

Várom szíves értesítését, akár levélben, akár telefonon, hálás köszönettel:

Özv. Földes Gáborné
Bp. XIII., Victor Hugo u. 32.
Telefon: 295-186

U.-i.: elnézést, amiért lányommal íratam ezt a levelet, de az ő írása jóval olvashatóbb.

Az anya, aki átélte fia igazságtalan kivégzését, az első oldalon olvashatta az alábbiakat:

1957. június 10-én kihirdetett ítélet:

„Földes Gábor l. r. vádlott – aki 1923. május 31-én született Budapesten, győri – Sztálin u. 35. – lakos, nős Ungvári Irmával, feleségétől különváltan él, 1 gyerek (5 éves) atyja és eltartója, színházi főrendező – a győri Kisfaludy Színháznál – foglalkozású, havi 3000 Ft fizetéssel, korábbi foglalkozása – rendező, színész –, érettségi és színművészeti főiskolai végzettségű, katona volt, alhadnagy rendfokozattal, vagyontalan, szülei – Földes László és Fürst Erzsébet, büntetlen előéletű –

1957. május 3-tól előzetes letartóztatásban van

Bűnös

a népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló mozgalom vezetésének büntettségében, valamint

3 rendbeli gyilkosságra való felbujtás büntettségében és ezért őt a bíróság összbüntetésül

halálra és teljes vagyonekbevitelre ítéli. (Győr Megyei Bíróság : 009/1957/42)

Gyepes István s. k. a megyei bíróság elnöke, a tanács elnöke”

Még ötven év múltán is megrázó olvasni ezeket a sorokat. Az ítéletben közreműködő egyik ügyész nem volt megrendülve, sőt, arra hívja fel az író figyelmét, hogy szívesen kiegészíti Komlós alakjának jellemrajzát, a valódi szereplő – akiben az általa tárgyalt ügyben Földes Gábort véli felfedezni – jellemrajzával, amely közel sem azonos az író ábrázolásával.

„Tisztelt Író!nő!

Szíves elnézését kérem, amiért soraimmal – ismeretlenül – zavarom. Azonban a közelmúltban általam olvasott egyik műve gondolkodtatott el, annyira, hogy rászántam magam az Ön megkeresésére.

Nyugalmazott katonai ügyész vagyok. ... Több évtizedes pályafutásom alatt sok érdekes ügyel találkoztam. Ezek egyike volt az 1956. évi ellenforradalmárok egyik győri csoportjának a tevékenysége. E csoport vezetője, 1. rendű vádlottja bizonyos Földes Gábor nevű egyén, a győri színház főrendezője volt, aki cselekményeinek egy részét katonákkal közösen követte el. Ezért került az ügy másodfokon a Legfelsőbb Bíróság Katonai Kollégiuma elé, mely a katonák és civilek ügyét egyesítette. A katonai főügyészséget a másodfokú eljárásban én képviseltem.

Mindezt azért adtam elő, mert a napokban olvastam el Önnek egyik – több évvel ezelőtt kiadott – regényét, amelynek a „Főügyész felesége” című fejezetében Komlós nevű színész főrendező ellenforradalmi tevékenységéről tájékoztat. Ezen Komlósról szóló adatok, az általa tanúsított ellenforradalmi magatartás majdnem minden tekintetben egyezik az általam tárgyalt Földes Gábor ügyének tartalmával. Bizonyos vagyok tehát abban, hogy az Ön regényének forrásául ezen ügy szolgált. –

Ellenben az a jellemrajz, amit Ön „Komlós”-ról lefest, lényegesen eltér a valóságtól. Lehet, hogy az Ön információi e tekintetben tévesek voltak, de azzal is tisztában vagyok, hogy az írói szabadság nem köti meg a szerző kezét.

Amennyiben Önt ez az eltérés, Földes jellemének valóságos oldala érdekli, vagy ténylegesen nem szerzett tudomást a valóságról, úgy szívesen állnék – kívánságára – rendelkezésére.

Budapest, 1981. dec. 7.

Tisztelettel:
Dr. Erdélyi Jenő
1124 Thomán I. u. 5.
T: 858-262”

A levélhez nem írt megjegyzést Galgóczi Erzsébet.